

nebo recepčních požadavcích. Další okruh otázek tvoří sémioticko-sémantické problémy (s velkou literární formou je možno zacházet jako s textovým jevem, s malou literární formou jako jevem kontextovým) a konečně čtvrté kritérium je kritérium aktualizace: malé literární formy existují prakticky v důsledku jejich strukturální schopnosti pro konstantní aktuálnost. Tento zorný úhel se promítá do celé práce, která neustále konfrontuje velké a malé literární formy. Při jejich srovnávání dochází např. k tomuto závěru: „Duže formy operują w zasadzie kontaminacją jednoznaczności, i typowości, małe zaś formy zakładają się na jednoznaczności werbalnej warstwy komunikatu przy równoczesnej wieloznaczności i wielofunkcyjności sensów zawartych w danym utworze i co więcej, w danym gatunku“ (str. 20). Shrnující pohled, plně korespondující s našimi předchozími zjištěními obsaženými v publikaci, vyjádřil autor ve stati *Problematyka teoretyczna małych form literackich* (Na křižovatce umění, str. 394): „Dokonany tu przegląd dyrektyw cechujących tzw. małe formy literackie prowadzi do wniosku, iż gatunkowa tożsamość tych form realizuje się w czterech podstawowych kategoriach: genetycznej, funkcjonalnej, strukturalnej i semantycznej“.

Charakteristická je pro Trzynadlowského hloubka pohledu vyplývající z bezpečné znalosti teorie i materiálu domácího a světového a soustavná badatelská práce, v níž se k problematice vrací, aby ji obohatil novými poznatky. Např. stať *List i pamětník, dwie formy wypowiedzi osobistej* (str. 82–97) je rozpracováním stati uveřejněné ve čtvrtletníku *Pamiętnikarstwo polskie* (1975, č. 1–4, str. 79–87) a navazuje na úvahy obsažené ve studii *Struktura relacji pamiętnikarskiej* (sb. *Księga pamiątkowa ku czci Stanisława Pigionia*, Kraków 1961, str. 577–583). Už zde uvažoval autor o shodných rysech mezi listem, zejména souborem listů (korespondencí), a vzpomínkami a podrobně rozebral strukturu paměti. Průzkum korespondence zatím zůstal stranou. Ve stati, uveřejněné v posuzované monografii (úvahy o dopise najdeme i na jiných místech knihy, např. str. 76 n.), detailně rozpracoval problematiku listu a pojednal o něm z nejrůznějších pohledů na podkladě materiálu rozdílných vývojových období. Zabývá se zejména strukturou dopisu, jeho jazykovou a formovou stránkou, kompozicí, listem jako žánrem, tříděním listů, souborem dopisů a jeho znaky, úlohou pisatele, adresáta či editora, a to ve srovnání se vzpomínkami, deníkem a biografií; vymezuje shodné i odlišné rysy a do okruhu zájmu zahrnuje další otázky. Vyrovnává se s odbornou literaturou a přináší mnoho cenných podnětů pro zkoumání korespondence i memoárového žánru. Sama povaha těchto úvah vybízí k zamyšlení pro svou teoretickou vyváženost, systematicčnost a novost v přístupu k řešení otázek. Podobně je tomu i v ostatních odřezcích knihy.

Práce Jana Trzynadlowského je zaměřena výrazně teoreticky: přes analýzu konkrétních literárních děl a žánrů dochází k obecně platným závěrům. Tim, že si všímá i mimoliterárních souvislostí, plastičtěji osvětluje zkoumaný problém. Zobecnění vede k tomu, že jednotlivé kapitoly lišící se zkoumaným materiálem, ale shodné v metodologickém přístupu a podřízené celku, jsou shrnutím důležitých poznatků na poměrně malé ploše. V tom tkví jejich podnětnost i možnost aplikace na další materiál.

Vlastimil Válek

Milan Kopecký, Úvod do studia staročeských rukopisů a tisků. Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1978, 179 stran a 33 obrazových příloh.

Jedním z činitelů komplikující cestu člověka moderní doby k uměleckým památkám starších epoch je partikulární vnímání těchto výtvorů; novodobý divák, posluchač nebo čtenář se obvykle může seznamovat s artefakty dřívějších staletí vyčleněnými z původního uměleckého i věcného kontextu, jehož organickou složkou kdysi byly, který spolu-vytvářely a v jehož přirozeném rámci působily. Přes veškeré úsilí, spojené mnohdy s obtížným řešením složitých problémů, může novodobý editor dnešnímu čtenáři stěžejí poskytnout podstatně více než pečlivě připravené znění díla, a ten je pak běžně přijímá jako fakt pouze slovesného umění, navíc viděný na pozadí konvencí dnešní knižní kultury.

V naznačené situaci vzrůstá potřeba prací budovaných na součinnosti různých vědních oborů a prací z oblasti tzv. pomocných disciplín, které mohou přispět k docelování pohledu dnešního čtenáře na literární díla starších období. K publikacím tohoto druhu patří kniha Milana Kopeckého *Úvod do studia staročeských rukopisů a tisků*. Vyšla ve Státním pedagogickém nakladatelství jako učebnice určená vysokoškolským studentům češtiny, ale nepochybně najde čtenáře i mimo okruh těchto přímých adresátů; podává totiž přístupnou a srozumitelnou formou poučení o množství knihovědných pojmů a problémů, s kterými

se nutně setkává každý zájemce o starší díla slovesného umění a jejichž neznalost, vyplývající dnes mimo jiné z obecně menší míry informovanosti o antické kultuře a kulturní historii vůbec, zmnožuje překážky stojící mezi člověkem naší doby a ideověestetickými hodnotami literatury časově vzdálených epoch. Potřebnost díla tohoto typu, jaký představuje kniha M. Kopeckého, je navíc zvyšována tím, že obdobně zaměřená souhrnná poučení o starší knižní kultuře (spis Františka Horáka Česká kniha v minulosti a její výzdoba, 1948, a práce Zdeňka Tobolky Kniha, její vznik, vývoj a rozbor, 1949) vyšla u nás před třemi desítkami let, a jsou tedy už dlouho prakticky nedostupná; nadto výzkumy našich i zahraničních badatelů v posledních třiceti letech přirozeně v lecčem doplnily a korigovaly stav poznávání této problematiky, z něhož vycházely připomenuté syntetické publikace Horákovy a Tobolkovy.

Kopecký ve své práci spojuje — výrazněji než jeho jmenovaní předchůdci — aspekty knihovědné se zájmy literárního historika; přitom výběr témat i rozsah výkladů váže — se zřením k poslání spisu zcela logicky — na vývoj knižní kultury v českých zemích, a proto knihovědné informace o jevech na našem území nedoložených omezuje na nezbytné minimum.

Spis je rozvržen do čtyř základních částí. V prvním oddílu se autor věnuje staročeským rukopisům, stručně pojednává o vývoji k typech písma, o náčíní a látkách potřebných k psaní, dále o práci středověkých písařů, o vývoji tvaru knihy, o její výzdobě, o zkratkách nejčastěji se vyskytujících v starých rukopisech, o nejvýznamnějších starých knihovnách a nejceněnějších středověkých manuskriptech. Druhý oddíl se soustřeďuje k starým tiskům; podává poučení o podstatě, vzniku a rozšíření knihtisku v evropských zemích, zevrubně se zabývá jeho počátky u nás (detailně pojednává zvláště o problémech spojených s datací tisku Trojanské kroniky), dále sleduje vývoj „černého umění“ na činnosti nejdůležitějších českých knihtiskařů až do prvních let národního obrození; přitom hlavní pozornost zaměřuje na jevy, kterými se staré tisky odlišují od podoby novodobé knihy. Třetí oddíl seznamuje s dílčími soupisy středověkých rukopisů a tisků uložených v našich předních knihovnách i s generálními bibliografiemi, se speciálními edičními řadami sloužícími vydávání staročeských literárních památek, se stálými i příležitostnými expozicemi historie knižní kultury v našich zemích. Závěrečný, čtvrtý oddíl tvoří hutný přehled vývoje starší české literatury.

Spis Milana Kopeckého zasluhuje ocenění, a to nejen proto, že vyplňuje jednu z citelných mezer v naší dnešní odborné literatuře. Jde o práci, která staví na všestranném studiu množství starších literárních památek, nejednou chovaných v zahraničních knihovnách; její textová i obrazová část čerpá v nemalé míře z původního materiálu, dosud v podobných publikacích nevyužitého (týká se to mj. rukopisů a starých tisků spravovaných brněnskou univerzitní knihovnou, zejména památek z fondů brněnských, rajhradských a mikulovských). Spis Kopeckého je na výši současného stavu badání — našeho i zahraničního —, přičemž sám v nejednom směru rozšiřuje a prohlubuje detailnější poznávání starší české knižní kultury i literatury, neboť se neomezuje na pouhou reprodukci a systematizaci poznatků obsažených v pracích jiných badatelů, ale vydatně se opírá i o výsledky autorova vlastního dlouholetého výzkumu.

Karel Palas

Zlatko Klátik, Svetová literatúra pre mládež (Profily a prehľady). Slovenské pedagogické nakladateľstvo, Bratislava 1978, 306 strán.

Věcně formulovaný titul knihy je na první pohled velmi atraktivní: nabízí totiž poučení o světové literatuře, kterého vždy byl a stále je tísnivý nedostatek; a to na materiálu tvorby pro mládež. Po prostudování spisu však poznáváme, že světové literatury pro mládež se týká pouze první část, kdežto druhá část obsahuje výklady o literatuře pro mládež v současném světě. To ovšem by nemuselo být k neprospěchu, protože zájemce získá těžko dostupné informace o variabilním proudu současné produkce pro mládež, ale (a to už je problémem) ztrácí při tom většinou souvislosti s příslušnou literaturou jako celkem, jejíž neoddělitelnou součástí je literatura pro děti a mládež.

Termínu „světová literatura“ (který vůbec poprvé vymezil J. W. Goethe v lednu 1827) se v první části používá v dnes převažujícím pojetí souboru (samozřejmě nikoli stabilního) vynikajících děl různých literatur z různých dob, která jsou v povědomí kulturního publika. U četby mládeže (bez bližšího věkového určení a rozdělení) rozlišuje Klátik četbu intencionální a neintencionální a ukazuje i na posuny od původní neintencionální četby pro